

EGY REGÖS – ÉNEKMONDÓ HAGYOMÁNYŐRZŐ ÉPÍTMÉNYEI

Bognár Szilvia

televíziós szerkesztő és fotóriporter

A történelmi hagyományőrök körében közkedvelt elfoglaltságnak számít az amatőr kísérleti régészetként is felfogható múltrekonstrukciós kísérlet, ami alatt a használati és dísz tárgyak, viseletek mellett némelyeknél történelmi korok ihlette, emberi tartózkodásra alkalmas építmények elkészítését és használatát is magában foglalja.

Néhány olyan rekonstrukció kísérlet példát igyekszem részletesebben bemutatni, amelyek "Regös" Sziránszki József – vagy ahogy mindenki ismeri: Regös Jocó – Öskün élő hagyományélő regös-énekmondó keze munkáját dicsérik, aki a regös elfoglaltságaival összhangban sokoldalú alkotó tevékenységet folytat. Érdeklődése középpontjában a 4–10. század közötti sztyeppei népek történelme és kultúrája áll, így az elmúlt évek alatt szakavatott mesterektől eltanulta az említett korszak, néhol még fellelhető népi mesterségeit. Ezt a tudást a tárgy rekonstrukciós kísérleteinél és művészi alkotásainál folyamatosan gyakorolja és fejleszti, az építőiparban szerzett iskolai

tanulmányait pedig az építmény rekonstrukciós kísérleteiben kamatoztatja. Épített már több jurtát, veremházakat, szkíta gőzkunyhót, és folyamatosan épül a saját háza, melyben feleségével élnek.

Jurta

Mivel a honfoglalás korabeli építészet jelentős szerepet játszik József életében, jól ismeri a jurták építési módját, hisz készült már néhány a keze alatt, életvitelszerűen is használta egy időszakban. Beköltözése idején, amikor a háza még lakhatatlan volt, az udvaron élt egy maga építette jurtában, majdnem egy teljes éven át. A jurtában volt egy fekhelye, közepén egy kis vaskályha, azzal fűtött és azon készült az étel, amit az erdőn, vagy a mezőn talált, azt mesélte, hogy akkoriban szinte végig gomba volt a menü. Mivel József érdeklődésének középpontjában a sztyeppei lovasnomád kultúra áll, így az átmeneti szükség-megoldásokban is őseink hagyományait hívta segítségül.

1-2. ábra: A régi, lebontott jurta megmaradt részei: a tündök és az ajtó, valamint a váz (fotók: Bognár Szilvia)

A honfoglalás idején jellegzetes faluképet adott a jurták és egyéb építmények látványa, a falvak vegyes házaiban az volt a jellemző, hogy az előkelő emberek laktak a jurtában és a szegények a földkunyhókban.¹ A magyar nép honfoglalás kori falvaikról a 12. században

azt írták, hogy kevés volt a nád és sárház, nyáron sátraikban tanyáztak a legelőkön. A magyaroknak volt téli és nyári szállásuk. Ez utóbbi szétszedhető, hordozható sátor volt, a jurt, és a téli pedig az állandó, megépített ház. Népi építkezésünkben a gabonás házak és a pásztorkunyhók némelyike még őrizte az ősi forma emlékét. Kőalapra épült, fala ollószerűen összecsukható rácsból áll,

¹ László I 1986, 39–40.

amit a keresztpontokon bőrszíjakkal kötöztek össze. A falak méretét a rácszat miatt tudták változtatni. Az összeszíjazott lécek enyhén görbítettek, ezeket tűz felett melegítették és utána feszítették a levert karók közé. A fal két vége közé beillesztették az alacsony ajtókeretet. A jurtnak kupolaszerű teteje van, a meghajlított léceket tetőkarikába dugják. Ha elkészült a váz, a külsejét befedték nemezporróccokkal, amiket hevederekkel rögzítettek. A tetőnyílásra is nemezt tettek, ezt zsinórral lehetett igazgatni. Az ajtót szőnyeggel fedték, középen volt a tűzhely, körülötte a család minden tagjának megvolt a helye.²

József azt meséli, hogy eléggé megpróbáltató időszaka volt életének, amit a jurtában töltött, de mégis, ma is azt választaná átmeneti otthonként egy lakás helyett. A jurtát azóta tönkretette az időjárás, sokáig felújítás alatt állt, de a raklapokból készült alapot is ki kellett végül cserélni. Általában keleti tájolásúak a jurták, de a helyi széljárás és domborzat miatt József udvarában déli, illetve délnyugati. A keregét Mongóliából rendelte, a többi részét ő készítette, a ponyvát pedig megvarratta valakivel. Az építés nem mindig megy egyszerűen, így aztán szerinte „úgy kezdünk jurtát állítani, hogy végy egy üveg pálinkát!”

„A jurtát úgy szoktam felépíteni, hogy a tündököt középre teszem, fejre állítom és rákötözöm először az Isten fáját. Maga a tündök köré építem fel a keregét. Felállítom, összekötözöm. Attól függ, mekkora jurtát építesz, a hat méteres jurtának öt keregéje van, azt összekötözöd egyesével, megcsinálod a kör formáját, megkötözöd az ajtót, utána felállítjuk a tündököt az Isten fával. Ha megvan, elkezdjük rögzíteni a négy dongát. Ezután a lélekkötelet befűzzük, és utána felrakjuk az összes dongát körbe. Miután ezek megvannak, utána rátesszük a ponyvát. A ponyvát letekerjük az ajtótól- ajtóig, mint a rétest. Ezek általában egy darabból vannak szabva, de találkoztam már olyannal is, ami két darabból állt. Aztán rátesszük a ponyva porvédő réteget. Utána a külső lélekkötelet is rátesszük, aztán végül

feltesszük a tündök takarót. Ez külön, levehető szerkezet, mozgatható, nyitható és zárható. A kötözéshez régen teveszőr köteleket használtak, ma modern köteleket. A teveszőrt könnyebben lehetett sodorni. A jurta önmagában hordozható szerkezet, le kell rögzíteni. Ott nem lehet sarokba szorítani az embert.”³

A jurták használata mai hagyományélők és érdeklődők körében vitathatatlanul nagy népszerűségnek örvend. Szinte minden hagyományörző fesztiválon feltűnnek a jurták, vagy akár jurtafaluk. Előfordul, hogy berendezve kiállítják, és nem lehet bemenni, de azért a legtöbb helyen szállásként, vagy közösségi térként szolgál. Dobkörök közkedvelt helyszínének is számít a jurta, ami tovább erősíti a dobok hangjának és rezgésének erejét, és jobban összetartja a közösséget.

Sziránszkiék udvarán 2020 tavasza óta ismét áll egy jurta, melyet szépen berendeztek, a bal oldali férfi oldalon József használati tárgyai, a jurta másik oldalán Dóra dolgai. A tündök alatt vaskályha ontja a meleget, a bejárattal szemben, középen egy ágy, rajta meleg takarók. A padlón szőnyegek és szőrmék, Regös faragott ládái, a falakon a régi korokat visszaidéző, általa készített tárgyak.

„Sok állat szőrt és szőnyeget használunk, régies stílusú, de modern készítésű. Tűzhely majdnem mindig középen, régen a szabad tűz és a kályha is. Ma mongol vaskályha használatos, rögzített csővel, ami kivezeti a füstöt. Biztosítják, hogy ne égesse meg a fát. Nagyon jól és hamar felfűthető, ez igazán előnyös tulajdonsága, viszont nagy hátránya, hogy figyelni kell a tüzet, mert ha kialszik, akkor nagyon hamar kihűl a jurta. Nyáron nagyjából hasonló benne a hőmérséklet, mint kint, de ha 30-40 cm-re feltekered az alját, akkor finoman fúj a szél a jurta aljában, „bio- klíma berendezés”. Előadást, dobkört is szoktunk jurtában tartani. Amikor ott laktam eleinte az udvaron a jurtában szerencsére a télből nem sokat éreztem, de több réteg külső takaró kellett, soha nem aludhatott ki a tűz, ez megbonyolította az alvást.”⁴

² László 1988, 301–303.

³ Interjú 2016. Öskü

⁴ Interjú 2016. Öskü

3-5. ábra: Sziránszkiék jelenleg használatos jurtájának téliesítése

6-7. ábra: A történelmi hagyományörző fesztiválok népszerű közösségi terei a jurták
(fotók: Bognár Szilvia)

8-9. ábra: Regös Joco dobkőre Győrszentivánon (fotók: Bognár Szilvia)

A honfoglaláskori falvakban is voltak olyan speciális építmények, amelyek közösségi terekként szolgáltak, például régi törvényeink említik az olyan jurtát, amiben misét szolgáltatott az úton lévő pap.⁵ A hagyományőrzésben és újabban a is turizmusban is népszerű célponttá váltak a bérelhető jurták, általában vidéki, csendesebb helyen lévő komplexumokat fejlesztenek ki néhányan.

Árpád-kori falu

„Regös” Sziránszki hagyományélő életmódjában a történelmi korok népi építészete is intenzíven megjelenik, 2016-2017-ben aktív résztvevője volt a Sóly melletti Árpád-kori falu megépítésének, ahol a fizikai munka mellett ő felügyelte az építkezést.

„A tervezető, egy református lelkész alapítványa megpályázott egy ilyen. Nem volt történelmi jelentősége a helyszínnek. Volt ott egy telke. Sólnak amúgy van Árpád-kori temploma, házmaradványok a korból. Történelmi borvidék. István idejében a Veszprémi Érsekséghez tartozott, de a középkorban kiirtotta a szőlőt valami kártevő. Elkészült 3 veremház, egy félig beásott, féltetős szabadidőhely, meg EU előírás alapján kellett férfi, női és mozgássérült WC. Ezeket is megépítették, de elrejtették,

befedték az oldalát, és felpalánkolták, mintha őrtorony lenne. Én ennél az embernél dolgoztam épület karbantartó gondnokként, akié az alapítvány. Megkérdeztem, mi lenne, ha átkerülhetnék az Árpád-kori falu projektbe, amúgy is otthon vagyok a témában, aztán végül helyel-közzel, de én vezettem az építkezést, vagy mondjuk inkább úgy, hogy felügyeltem. Igyekeztünk mai fejjel átgondolni, hogyan tájolták ezt régen. Déli fekvésű a bejárat”.⁶

A legkorábbi magyar ház egysejtű lehetett, ezt a ház szavunk jelentése is alátámasztja, ami szobát és építményt is jelent. A 11-13. századból az ásatások egysejtű veremlakásokat tártak fel, bár ebben a korban is léteztek felmenőfalú építmények. A veremházakat 100-120 cm mélyen süllyesztették a földbe, az építmények felső része a tetővel együtt kiemelkedett.⁷ A putriházak vagy földházak több ezer éves technikákat őriztek meg. A honfoglalás idején a lakosság nagy része feltehetően ilyenekben élt, évszázadokkal később már csak a falvak és városok peremkerületeinek szegény rétege használt ilyen.⁸

⁵ László 1986, 44–46.

⁶ Interjú 2016. Öskü

⁷ Balassa-Ortutay 1979, 139–140.

⁸ Bárth 1982, 50.

10-13. ábra: Árpád kori falu rekonstrukció- Sóly (fotók: „Regös” Sziránszki József)

Agyagos, löszös és homokos talajon építettek ilyen házakat. A padlóját döngölték, tapasztották, sározták. téli és nyári szállásként egyaránt használatos volt.⁹

„A technikai megoldásokon sokat gondolkodtunk, mert a mai és a régi építőipari technikai megoldások között óriási különbségek vannak. A régiben nem használtak csavarokat, vasszegeket meg drótot, az újban meg már ez a divat. Nem volt különösebb alapozás, leástunk, annyit csaltunk, hogy a fa oszlopokat lebetonoztuk a föld alá, de nem is látszik. Muszáj volt, mert azok mélyen vannak, ott van már valamennyi földnyomás. Még ledöngölni sem volt szükséges a padlót, annyira kemény volt a talaj. De sok mindent modern dolgokkal oldottunk meg, ezeket elleneztem. A markológép mondjuk megkönnyítette a munkát, de például nem akácból kellett volna a gerendákat rendelni,

mert nem az a megfelelő, de a megrendelő ragaszkodott hozzá, mert árban az a legelérhetőbb. Az akácot az 1800-as években Széchenyi hozta be az országba, így abból nem épülhettek a honfoglalás korabeli házak. Eredetileg tölgyből, bükkből, vörös fenyőből lehetek ezek, amik megtalálhatóak a Kárpát-medencében és mondjuk időálló fák.”¹⁰

Amit a körülmények engedtek, azt a régi technikával készítették. A földbe ásott oszlopok alját megégették, hogy ne rothadjon el a földben. A legtöbb fal úgy készült, hogy a levert oszlopok köré felépült a szerkezet, majd az oszlopokat besűritették karókkal, és gallyakkal megfonták, aztán sárral bekenték. A csúcsfalaknál nem volt ilyen, nehéz jó gallyakat beszerezni, azokat más eljárással készítették el, mindkét oldalon van két- két kicsi ablaknyílás.

⁹ Ortutay 1979, 216–218.

¹⁰ Interjú 2016. Öskü

14-17. ábra: Árpád-kori falu rekonstrukció, Soly (fotók: „Regös” Sziránszki József)

A föld feletti részeket bedeszkázták, padlót tettek rá és úgy lett betapicskolva. A tetőt védő szigetelés fedí, mélyedésekkel, erre ment rá a föld és a gyeptégla, néhol fűmag. Napjainkban több helyen is rekonstruáltak Árpád kori falvakat országszerte, az egyik ilyen Tiszaalpáron van, két gazdasági egységet jelenít meg. A házakba kemencét, polcokat és ülőödröket építettek. A Sóstói Múzeumfaluban ásatási megfigyelések, történeti források és néprajzi kutatómunkák alapján, régészek irányításával építik újjá a házakat a környék ásatásain talált nyomok alapján. Két földbe vájt házat és egy jobbagy házat is megépítenek, illetve a gazdasághoz kapcsolódó dolgokat.

Szkíta gőzkunyhó

Hérodotosz leírása alapján a szkíta népek használtak egyfajta gőzöléses módszert, amelyet sátor szerű, lefedett kunyhóban alkalmaztak. Három, egymásra hajló karó tetejére nemezelt gyapjút feszítettek amilyen szorosra lehetett. Egy edényben izzó köveket vittek a kunyhóba, melyekre aztán kendermagot szórtak, „ez pedig reáhintve füstölg s oly nagy gőzt okoz, hogy semmiféle görög izzasztó földő felű nem műlja. S a scythák gyönyörködve ezen

izzadásban kurjonganak. Ez nekik fűrdő gyanánt szolgál, mert vízzel soha nem mossák testüket”¹¹. Hérodotosz ezt temetés utáni szertartásként írja le, viszont G. M. Bongard-Levin és E. A. Grantovszkij szerint ez igazából egy samanisztikus szertartás bemutatása. Szerintük ez esetben az ugrádozás a sámán révületi tánca. Hérodotosz leírását és az utóbbi elméletet véleményük szerint a Sz. I. Rügyenkő ásatásain talált, i.e. 5-4. századból származó altáji szkíta kurgánok leletei igazolják, mellyel kijelentik, hogy ez a szkíta vallási szokások része volt. A feltárás során több kisméretű sátrat is találtak, amelyek a tetejükönél összekötött rudakból álltak, kettőt közülük nemez és bőrlemezkek borítottak. Az egyik sátor alatt találtak néhány rézedényt, melyekben olyan kövek voltak, amiket tűzben hevítettek, mellettük félig elszenesedett kendermagot is találtak és egy sátorkaróhoz kötözött, kendermagot tartalmazó bőrtasakot.¹² Fehér Mátyás Jenő az 1227–1556 évek között zajlott, középkori magyar inkvizíciós perek ismertetésénél több olyan vádlottat is említ, akik különböző gőzöléses eljárással

¹¹Télfy 1863, 31–32.

¹²Bongard-Levin, Grantovszkij 1981, 142–143.

gyógyítottak, a módszer azonban nagyon hasonlít a Hérodotosz által leírt szkíta szokásokra. Megemlíti egy Boksa fia Boksa nevű sámánt, aki a vízbe dobált felhevített kövek által kicsapódó gőzzel reumatikus betegségeket gyógyított. Az ősi izzasztó, természetes gyógyító módszert Fehér M. szerint a bakonyi Boksák, vagyis a makkoltatók nemzedéke mentette át a Szent István korában élt gyógyító sámánok művészetéből.¹³ Kálnokpusztán, a Lőrinc fia Tuba sámán ellen folyt vizsgálat során azt tartották ellene a legsúlyosabb vádnak, hogy *„az izzasztó módszert ősi szokás szerint úgy alkalmazta, hogy felhevített kövekre vizet öntve, a gőzbe ültette a betegeit”*.¹⁴

Azokban az időkben a Regöst valószínűleg meghurcolták volna, házának udvarán ugyanis a közelmúltban megépült egy szkíta gőzkunyhó, és ez már nem az első, amit épített. Található egy általa készített kunyhó Szigetcsépen egy tanyán, valamint egy Nagykanizsa melletti tanyán is, ezt egy baráti társaság segítségével készítette el, fél napi munkával. Ráadásul mindegyik rendszeres használatban van, gyógynövényes gőzöléssel történő egész napos szertartások formájában, a testi-lelki megőrzés és gyógyulás érdekében. Az építkezések során József a forrásanyag hiányosságai miatt első sorban a logikájára támaszkodott, ahogy a Nagykanizsa mellett álló tanyán is.

*„Nehéz dolog egy ilyennek a rekonstruálása, mert nagyon kevés anyag áll rendelkezésre, én Hérodotosz írásában találtam egy leírást a szkíta gőzkunyhóról. (...) Nyilván fenntartásokkal kell kezelni, de tulajdonképpen a leírásaira támaszkodhatok és a Paziriki kurgánban találtak izzasztókunyhó leleteket. Megvannak az edények, a sátorvasak. Fém sátorvasakat használtak, mi fából építettük meg. Itt ez mogyorófaból készül.”*¹⁵

Az építmény maga egy agyagos földbe ásott, fedett gőzkunyhó, ami különleges adottságai és funkcionális igényei okán alapos tervezést igényel, mindent pontosanigyekszik rekonstruálni.

*„A sztyeppei lovas- nomád kultúra, illetve a természetközeli népek mindent a természetből merítettek, így mi is arra fogunk építeni, a 4 lételem, ami a legfontosabb és az ember ma már sajnos nem vesz tudomásul, a tűz, víz, föld, és a levegő. E nélkül, ha valamelyik is hiányzik, nincs élet.”*¹⁶

Körülbelül három méter átmérőjű, kör alakú gödröt ástak kb. fél méter mélyen. A kör közepén egy kisebb méretű, kör alakú mélyedést képeztek ki peremmel, a kör szélén pedig végig fut egy lépcső, és van egy szabadon hagyott kijárat. Az egész fölé építettek egy kupola formájú tetőszerkezetet, amit aztán vastag szőnyegekkel borítottak be kívülről.

A szkíta gőzkunyhó funkcióját tekintve gyógyító szertartás színhelye, melyet a testi-lelki egészség érdekében végeznek. A használatát, működését figyelve az első feltűnő dolog, hogy a tűz meggyújtása ősi módszerrel történik, amit a „népvándorlás” korából feltárt sírokban talált tűzgyújtó eszközökből rekonstruálnak (tűzkő, vagy kova, acél, vagy csihavas, taplógomba, vagy szenesített vászon), majd elkezdik hevíteni rajta a láva köveket, amit majd a kunyhóba tesznek a közepében lévő, peremes mélyedésbe, erre szórják a gyógynövényeket, majd vízzel locsolják. A kunyhóvezető a saját maga által szedett és szárított gyógyfüveket és fűszernövényeket használja. A szertartás alatt dobol, az régi történeteket énekel, vagy épp beszélget a résztvevőkkel. Minden az ő utasításai szerint zajlik. A gyógynövényes, forró gőzben érik el a megfelelő testi-lelki gyógyhatásokat.

*„Ha ez be van takarva, kicsi, szűk, sötét hely. Itt nem az a lényeg, hogy komfortosan legyünk, hanem az, hogy elérje a célját, amiért építettük. Dőlésszögekben, hogy egy kicsit a kövek fölé kelljen hajolni. Újítás az, hogy lábnak hagyunk helyet, mert az valamennyire kényelmesebb. Hosszú időt ülünk bent, másfél-két óra.”*¹⁷

¹³ Fehér 1999, 261.

¹⁴ Fehér 1999, 361.

¹⁵ Interjú: 2018. Nagykanizsa

¹⁶ Interjú: 2018. Nagykanizsa

¹⁷ Interjú: 2018. Nagykanizsa

18-19. ábra: József által, kérésre épített gőzkunyhók (fotók: „Regös” Sziránszki József)

20-22. ábra: „Regös” Sziránszki József által épített gőzkunyhók Szigetcsépen (fotók: Bognár Szilvia)

23-27. ábra: József és egy társaság által épített gőzkunyhó Nagykanizsán (fotók: Szabadi Dóra)

28-30. ábra: József által épített gőzkunyhó Öskün (fotók: Bognár Szilvia)

A kunyhó szertartáson legfeljebb 15 ember vehet részt, megfelelő egészségi és mentális állapotban, felkészült vezető segítségével. Ez azért fontos, mert a szertartás rendkívül megterhelő a szervezet számára, évente 3-4 alkalomnál, többször nem is ajánlják. Regős egy Nagykanizsán és egy Szigetcsépen élő barátja tanyájára épített gőzkunyhóban tart évente 1-2 alkalommal kunyhó szertartást.

A saját udvarán épült kunyhó anyagában és szerkezetében különlegesebb, mint az eddigiek. A gőzkunyhó szer, és az indiánoktól eredő izzasztó szertartás manapság egyre népszerűbb szokás a hagyományélők köreiből, egyre több a kunyhóvezető, ami József szerint a résztvevők egészségi állapota szempontjából komoly veszélyeket rejt magában.

A regös énekmondó otthona

A hagyományélő életmód sok áldozattal jár, amit csak kevesen vállalnak fel olyan szinten, ahogy József és Dóra. Az, hogy mennyire fontosak a természeti elemek, a mai ember észre sem veszi a kényelmesen felszerelt életében és ezért nem értékeli azokat megfelelően. Sziránszkiék évek óta folyamatosan építik teljesen lakhatóvá az egész házat, miközben benne élnek. Az elemekkel napi szinten megküzdnek, például amikor a hidegben, fáradtan még be kell fűteni fával, mielőtt megpihennének és a mínuszokban nem mindig gondtalan

31-32. ábra: Sziránszki József háza a beköltözése idején (fotók: „Regös” Sziránszki József)

Öskü eredetileg halmazos településszerkezetű falu volt, többségében egyszintű házakkal, amelyek többsége mára átépült, csak ritka esetekben maradt meg a múlt század építészeti stílusára jellemző formaelemek. Megjelentek a kétszintes, új építésű házak, de közben megmaradt a halmazos településszerkezet, ehhez hozzájárult a felszín domborzatának adottsága.¹⁸

József háza a település történelmi területén helyezkedik el, utcabeépítést tekintve utcavonalas beépítésű ház, előkert nélkül, utcára nyúló keskeny oromzattal, egyetlen kisméretű, utcára néző, és több, udvarra néző ablakkal és bejárattal. Az udvar elrendezése szempontjából soros beépítésű udvaron áll a ház, ami mögött találunk még egy épületet, a keskeny túloldalán pedig a „szélöblítéses” wc és tartályból üzemelő hidegvizes zuhanyzó található, ma is ezt használják.

az udvar végén álló mellékhelyiség használata sem. Az utcafronton helyezkedik el a ház, erősen felújítandó állapotban van, a felújítási munkálatok a beköltözés óta is folyamatosan zajlanak. „Regös” rendkívül kitartó, ragaszkodik hozzá, hogy minden berendezést és használati tárgyat saját kezűleg készítsen, úgymond nyugodtabb tempóban telik az újjáépítés, amit a két műszakos nyomdai munkája melletti szabadidejében tud véghez vinni. A ház Öskün található, a beköltözés idején már több évtizede lakatlanul állt, az is csak a szerződés megkötésekor derült ki, hogy eredetileg József dédapja építette az 1900-as évek elején.

Hossztengellyel párhuzamosan oszlopos, fafödemes, keskeny tornác fut, amit a tetőépítéssel párhuzamosan valamelyest kiszélesítettek. Áram van, a víz egyelőre csak az udvarra van bevezetve.

Az évszázadosnál öregebb házat József úgy szeretné lakhatóvá tenni, hogy közben megőrizze annak eredeti jellegét. Kívülről igyekszik legalább megközelítőleg rekonstruálni a ház egykori megjelenését, a füstös konyhát újra használhatóvá teszi, a gerendás mennyezetet megjavítja. Az ablakok annyira romos állapotban voltak, hogy újat kellett beszerezni, de a korabeli ajtókat felújítva megőrzi, ahol pedig épületrészeket kell pótolni, ott is a ház korhű rekonstrukciója a cél. Bár a térségben nem volt jellemző az utcai kerítés és kapu, neki mégis van, ő maga faragja, amikor ideje engedi. A hosszadalmas, saját kezűleg végzett felújítással a maga módján hozzá tesz a lokális népi építészet emlékeinek megőrzéséhez.

¹⁸ Szűcs 2017, 6–8; 23–25.

33. ábra: Sziránszki József háza (fotó: Bognár Szilvia)

34-37. ábra: József a háza felújítás munkálatai közben (fotók: Bognár Szilvia)

Az öreg ház belső tereit is saját maga teszi lépésről lépésre egyre komfortosabbá. Lassan halad, egyelőre egyetlen szoba lakható, a konyha és a kamra felújítandó, a hátsó szoba pedig annyira romos, hogy pótolni kell a falakat. 2019 nyarán felépített egy féltetőt, azóta, ha teheti, ott tölti a szabadidejét. A háza tetejét eleinte valamennyire biztonságossá tette, de hamar kiderült, hogy az egész tetőteret fel kell újítani. Évekig ott szárította a nyers bőroket és a gyógynövényeket. Az építési munkálatok megkezdése egy évet váratott

magára, míg 2020 őszére tető alá került a ház. Nem is akárhogy: Jócónak és a két mesterembernek végül 27 segédje lett, így fél nap alatt helyükre kerültek a cserepek. A segítség az ország minden pontjáról önként, szívből érkezett, nem kérésre. Szemtanúja és része lehettem a hagyományörzők önzetlen segítségének és összetartásának, a társaság olyan emberekből állt, akik József dobköreire járnak, vagy valamilyen történelmi hagyományörző eseményről ismerik őt, vagy néhány esetben egymást.

38-42. ábra: Tetőfedési munkálatok barátok segítségével Öskün (fotók: Bognár Szilvia)

Józsefnek a teljes lakókörnyezete természetből vett alapanyagokból készült művészi, vagy egyéb alkotómunka eredménye. A házat, amiben él, saját kezűleg alakította és építi azóta is egyre

lakhatóbbá, a benne lévő bútorok nagy részét is ő készítette, amelyekben azokat a tárgyakat tárolja, amiket saját maga alkotott.

43-44. ábra: A Regös házában a berendezés is saját kezűleg készül (fotók: Bognár Szilvia)

A fával való munkát különösen szereti, így a nagyobb méretű tárgyakkal sem veti meg, készített már polcokat, ágyat, ládákat, székeket, kaput – ez utóbbi még munka fázisban van –, a bútorokat vaspántokkal is megerősíti, ha szükséges. Ahogy József egész életstílusában, úgy a lakókörnyezetében is mindenhol visszaköszönnek az őt foglalkoztató, letűnt idők motívumai, a szekrények griffmadaras faragványai egy szkíta övveret mintája alapján lettek faragva, de találunk rajta szárnyas párducot, vagy lófejes ábrázolást és nem hiányozhatnak az avar kori övveretekről is ismert vaddisznó-, vagy csodaszarvas ábrázolások sem.

Őseink öröksége

Hoppál Mihály írja, hogy a hagyomány a kultúra jellegzetes mintáinak és értékeinek a továbbadása a nemzedékek között, vagyis a közösség kulturális memóriája, egy olyan emlékeztető, amely a közösség önazonosításához szükséges információkat tárolja, ami a kultúra újratermeléséhez, az azonosító minták létrehozásához szükséges. A kulturális folyamatosság pedig egy olyan szintetikus jelenség, amely hatékony és adaptív folyamat. A hagyomány ebben a folyamatban az identitás folyamatos fenntartásának az eszköze.¹⁹

Sziránszki József úgy gondolja, hogy a hagyományt, mint ránk hagyott örökséget kell alapul venni, amit elődeink hagytak ránk kölcsönbe, kötelességünk pontosan

továbbadni az utódainknak. Megjegyzi, hogy „benne is van a nevében, hogy örökség, mert ez egy örök érvényű dolog, nem múlhat el és nem tehetjük teljesen magunkévá, a mi felelősségünk, hogy fennmaradjon, és aztán tovább adjuk, hiánytalanul”²⁰ Szerinte a hagyományt élni kell, amihez be kell építeni azt a hétköznapiakba, akár szó szerint értve is az említett építményekre gondolván. Mivel ő a hagyományok mentén éli a hétköznapjait is, a külsőségek mellett átértékelődnek a belső dolgok is. Úgy fogalmaz erről írásában, hogy „elő jött egy új szó, a hagyományélés. Szükségét érzem, hogy meg tudjuk élni a körülvevő misztikumokat, hogy át tudjuk érezni ennek a súlyát, hogy mennyire fontos a mai világban, ami inkább csak változik és felejt.”²¹ József minden nap egyre több darabkáját varázsolja élővé maga és mások köré a régi időknek és hagyományaiknak, igazítva azt a mai kor lehetőségeihez és akadályaihoz.

Hoppál megjegyzi, hogy a kulturális folyamatokban két mechanizmus működik egyszerre, az új elemek beépítése és a régi struktúrák megőrzése, egyensúlya, illetve koronként változó dinamikája az, ami a hagyomány működésének legfontosabb jellemzője. Felhívja rá a figyelmet, hogy fontos fenntartani ezek egyensúlyát és folyamatosságát, ami a tradíció egyik legfontosabb funkciója.²²

²⁰ Sziránszki 2010, 7.

²¹ Sziránszki 2010, 8.

²² Hoppál 2018, 171.

¹⁹ Hoppál 2018, 201–208.

45-47. ábra: Regös menyegző szert tart egy Árpád- kori várrom falai közt (fotók: Bognár Szilvia)

A hagyományörzők számára a tárgy- és építmény-rekonstrukciók mellett fontos jelentőséggel bírnak a történelmi idők máig fennmaradt építményei, amelyeket rendszeresen látogatnak, de sok esetben használnak is. Sziránszki József a tematikus kirándulások vezetése mellett több alkalommal tartott történelmi megemlékezést, illetve menyegzőt ilyen helyeken. Egy alkalommal a szántódpusztai skanzenben rendezett menyegzőre hívta szertartást vezetni egy történelmi hagyományörző baráti társaság. A skanzen épületei a 100-200 évvel ezelőtti

faluképet mutatják, a hagyományörzők mégis ott érzik igazán otthon magukat, nem a nyüzsgő városban. Egy másik alkalommal József egy Árpád- kori templom romjai közt tartott menyegzőt, ahol ő is és a résztvevők is az adott kornak megfelelő viseletben érkeztek, így a ceremónia az időutazás képzetét keltve kiragadta a jelenlévőket a nagyvilágból, miközben az ifjú pár az egymásnak tett fogadalom után átugrott a tűz és a víz felett, ami a kapcsolatuk tartósságát hivatott szimbolizálni, mely kitart „tűzön-vízen át”.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Balassa Iván – Ortutay Gyula: *Magyar néprajz*. Corvina Kiadó, Budapest, 1979
- Barabás Jenő – Gilyén Nándor: *Vezérfonal népi építészetünk kutatásához*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1979
- Bárh János: *Magyar népi építészet*. Kolibri Könyvek. Móra Könyvkiadó, Budapest, 1982
- Bongard-Levin, G. M. – Grantovszkij, E. A.: *Szkíthiától Indiáig*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1981
- Fehér Mátyás Jenő: *Középkori magyar inkvizíció*- Reprint kiadás. Gede Testvérek Bt. Budapest, 1999
- Hoppál Mihály: *Folkloristica Varietas –Válogatott tanulmányok II*. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont és az Európai Folklór Intézet, Budapest, 2018
- László Gyula: *Árpád népe*. Helikon Kiadó, Budapest, 1986
- László Gyula: *A honfoglaló magyar nép élete*. Múzsák Közművelődési Kiadó, Budapest, 1988
- Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar néprajzi lexikon*- Második kötet, F- Ka. Filep Antal szócikk: → földház, burgyé. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979
- „Regös” Sziránszki József: *Dobban az erő, az erő a dobban. Kiáramló gondolataim gyűjteménye, hét fejezetben a táltos dobolásról*. Magánkiadás, Öskü, 2008
- Szűcs Kata Fruzsina (szerk.): *Öskü község Település Arculati Kézikönyve*. Balaton-Táj Építész Iroda Kft., Balatonfüred. Elektronikus forrás:https://interface.uiwebservices.hu/files/ISS/2017/Dokumentumok/Osku/telepuleskepi_arculati_kezikonyv/OSKU_szoveges.pdf. Letöltés: 2019. 01. 13.
- Télfy János: *Magyarok őstörténete. Görög források a scythák történetéhez*. Lauffer Vilmos kiadása- ANAHITA-NINTI Bt., Budapest, 1863